

NEPIECIEŠAMA GODPRĀTĪGA ATTIEKSME

Latvijas Sēklaudzētāju asociācija (LSA) 2. decembrī Saulainē pirmoreiz pasniedza šogad iedibināto Selekcionāru balvu, ko turpmāk četrās nominācijās ik gadu pasniegs apzinīgākajiem atlīdzību maksātājiem par šķirņu izmantošanu sēklu pavairošanai.

Seminārā *Aktualitātes sēklu ražošanā un kooperatīvu loma sēklu aprītē* LSA arī iepazīstināja ar pēdējos desmit gados plašāko sēklu audzēšanas nozares gada pārskatu, kā arī diskutēja par kooperatīvu lomu sēklu aprītē. Pirms semināra LSA valdes priekšsēdētāja **Anda Rūtenberga-Āva**, LSA valdes loceklī **Dzintars Jaks** un **Sanita Zute**, kā arī LSA izpilddirektore **Ilze Muceniece** sarunā ar *Agro Topu* vērtēja sēklkopības un selekcijas nozares aktualitātes.

ULDIS GRAUDIŅŠ

– Selekcionāru balva ir jauns akcents graudaudzētāju piesātinātājā ikdienā. Kāpēc asociācija to dibināja, un pēc kādiem nosacījumiem izvēlējāties laureātus?

Dz. Jaks: – Selekcionāru balvu turpmāk piešķirsim lauksaimniekiem, kuri visgodprātīgāk atskaitās selekcioniem par selekcionešo šķirņu izmantošanu. Mūsu iecere ir pirmām kārtām popularizēt šo ideju, lai mazāk būtu saimnieku, kuri teic, ka nezina, kas ir selekcionāru autoratlīdzība un kāpēc tā jāmaksā. Ar šīs balvas izveidi un pasniegšanu vēlamies popularizēt labo sadarbības praksi – maksāt autoratlīdzības, izglītot saimniekus, kā arī pateikties tiem, kuri godprātīgi izturas pret likumu un maksā selekcioniem pienākošos daļu par intelektuālo ieguldījumu graudaugu, pākšaugu, eļļas augu un kartupeļu šķirņu izveidē.

Augu šķirņu aizsardzības likumā ir teikts, ka lauksaimniekam ir jāinformē selekcionārs par aizsargājamo šķirņu izmantošanu savā saimniecībā, bet nav pateikts, kādā veidā informācija sniedzama. Šā iemesla dēļ LSA, kas ir selekcionāru pilnvarota interešu pārstāve, ik gadu sūta informācijas pieprasījumus vairāk nekā 5000 lauksaimniekiem, kuru kopējā graudaugu, pākšaugu un eļļas augu sējplatība

pārsniedz 20 ha vai 3 ha kartupeļu un kuriem saskaņā ar Augu šķirņu aizsardzības likumu jāinformē un jānorēķinās par pasražoto sēklu izmantošanu. Patlaban mums atbild aptuveni 18% no uzrunātajiem saimniekiem. Tas vēl nenozīmē, ka visas atbildes nes selekcionāram kādu labumu. Ne vienmēr gūstam pārlicību, ka saimnieks patiesi izpratis sniedzamo informāciju un vai informācija atbilst reālajai situācijai saimniecībā. Bet ir saimnieki, kuri katru gadu atbild laikus, patiesi, korekti un laikus norēķinās par sagatavotajiem atlīdzību rēķiniem. Tāpēc lēmām izveidot balvu, lai pateiktos godprātīgākajiem saimniekiem.

I. Muceniece: – Selekcionāru balvai ir jābūt lauksaimniekus uzrunājošai, godīgi izvērtētai. Kā izvērtēt lauksaimnieku godprātību? Ja vērtētu vien autoratlīdzībām iemaksāto kopējo naudas summu, tad, visticamāk, uzvarētāji ik gadu būtu vienas un tās pašas saimniecības. Šā iemesla dēļ lēmām dalīt autoratlīdzību maksātājus trīs grupās pēc apsaimniekotās sējplatības. Lielo saimniecību grupā sējplatība ir vairāk nekā 1000 ha, vidējo lauksaimnieku grupā – 100–1000 ha, bet mazo lauksaimnieku – līdz 100 ha. Trīs uzvarētājus, pa vienam katrā saimniecību grupā, noteicām pēc saimniecībās visvairāk deklarēto pašaudzētās sēklas sējumu attiecības pret kopējo sējplatību. Tā 2022. gada

Selekcionāru balvas ieguvēji ir: lielo saimniecību grupā – Dienvidkurzemes novada Vērgales pagasta *ZS Kalniņkalni*; vidējo saimniecību grupā – Aizputes novada Kazdangas pagasta *ZS Dzintarnieki*, bet mazo saimniecību grupā – Jelgavas novada Vircavas pagasta *ZS Imantas*.

Autoratlīdzību selekcioniem maksā arī sēklaudzētāji – sertificētās sēklas ražotāji – saskaņā ar licenču līgumu nosacījumiem, ko sēklaudzētāji un selekcioni noslēdz, pirms uzsākt sertificētās sēklas ražošanu. Sertificētās sēklas ražotāji mūsu noteikto kritēriju dēļ nevar būt starp laureātiem. Tomēr tieši atbildīgs sēklaudzētājs ir labākais partneris selekcioniem, tāpēc izveidojam balvas ceturto kategoriju – Selekcionāru balvu sēklaudzētājam. Uzvarētāju šajā nominācijā noteicām pēc tam, kad visi šķirņu pārstāvji bija iesūtījuši savus ierosinājumus ar pamatojumu, kāpēc izvēlētais sēklaudzētājs būtu tieši šogad izvirzāms apbalvojumam. Tā, vienojoties LSA Selekcionāru sekcijas pārstāvjiem, par 2022. gada Selekcionāru balvas ieguvēju kļuva Dienvidkurzemes novada Dunalkas pagasta *ZS Krastmaļi*. Sakām paldies par labu sadarbību tās saimniekam, sēklaudzētājam ar daudz gadu pieredzi – Jurijam Flaksim.

– **Precizēsim – ko uzskata par pasražotajām sēklām?**

A. RŪTENBERGA-ĀVA: – IKVIENS LAUKSAIM- NIEKS APZINĀS, KA SAIM- NIECĪBAS IENĀKUMI IR ATKARĪGI NO IZAUDZĒ- TĀS RAŽAS, BET RAŽAS LĪMENIS LIELĀ MĒRĀ IR ATKARĪGS NO AUDZĒTĀS ŠĶIRNES UN SĒKLAS MATERIĀLA KVALITĀTES.

Dz. J.: – Selekcionāru atlīdzības maksājuma divos veidos. Pirmais – sertificēto sēklu ražotāji un pārdevēji no katras saražotās tonnas maksā selekcionāram noteiktu atlīdzību. To regulē līgums starp saimniecību, sēklu ražotāju un selekcionāru. Otrs selekcionāru atlīdzības maksāšanas veids ir par aizsargāto šķirņu sēklām, ko saimniecība pavairo uz vietas savām vajadzībām. Latvijas teritorijā aizsargāto (tostarp kopējā ES teritorijā aizsargāto) šķirņu saraksts, kam LSA pilnvarota ievākt atlīdzības, tiek nosūtīts saimniecībām, un, ja saimniecība tās izmanto un no tām gūst labumu (no sējuma iegūto ražu pārdod pārtikai, izmanto lopbarībai, iegūst pavairojamo materiālu nākamā gada sējai utt.), par to ir jānorēķinās ar selekcionāru. To nosaka gan starptautiskā, gan arī Latvijas nacionālā likumdošana (Augu šķirņu aizsardzības likums). Vēl pirms 30–40 gadiem lielu daļu selekcijas darba finansēja valsts, patlaban valsts finansētu selekcionāru ir ļoti maz. Tāpēc lauksaimnieku un sēklaudzētāju selekcionāru autoratlīdzības maksājumi ir ļoti svarīgi selekcionāram – tas ir bieži vien ir viņu vienīgais finansējuma avots un ir būtisks, lai jaunu šķirņu selekcija dzīvotu un attīstītos.

Tātad, ja saimniecība ražo sēklas savām vajadzībām, tai neliela, tomēr taisnīga samaksa ir jāmaksā selekcionāram. Kopš šāgada

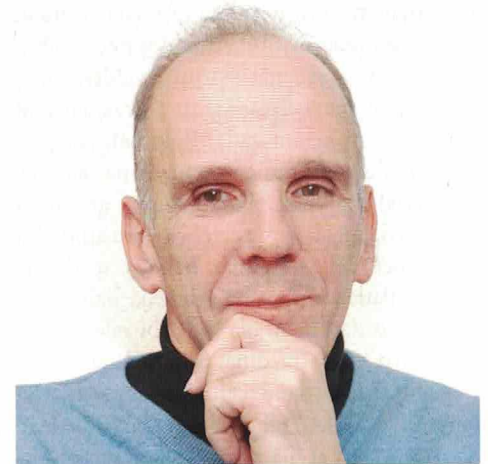
lauksaimniekiem samaksa graudaugiem, zirņiem un pupām par aizsargātu šķirņu izmantošanu ir trīs eiro par apsēto hektāru, rapšiem – 6,50 eiro, kartupeļiem – 21 eiro. Informācijas un atlīdzību vākšana no lauksaimniekiem uz 13 selekcionāru pārstāvju pilnvarojuma pamata notiek caur LSA. Lai atvieglotu lauksaimniecisko ražošanu, Augu šķirņu aizsardzības likums dod lauksaimniekam tiesības bez selekcionāra atļaujas savu lauku apsēšanai izmantot no šāvas ražas iegūtu sēklu, bet likums arī nosaka lauksaimnieka atbildību informēt selekcionārus, šajā gadījumā – selekcionāru pilnvaroto asociāciju, par to, vai šīs šķirnes tikušas izmantotas. Asociācija, pamatojoties uz lauksaimnieku sniegto informāciju, vēlāk izraksta rēķinu par šo šķirņu izmantošanu. Par to mēs cināmies – panākt izpratni par nepieciešamību sniegt informāciju, godprātīgi ziņot, ja šķirne tiek izmantota, un attiecīgi norēķināties par tās izmantošanu.

A. Rūtenberga-Āva: – Ikviens reāli strādājošs lauksaimnieks tomēr apzinās, ka saimniecības ienākumi ir atkarīgi no izaudzētās ražas. Ražas līmenis lielā mērā ir atkarīgs no audzētās šķirnes un sēklas materiāla kvalitātes. Mūsu jautājums lauksaimniekiem – vai tiešām godprātīga autoratlīdzību maksa par pašaudzētās sēklas izmantošanu – 3 eiro par apsēto ha – tik ļoti ietekmētu saimniecību ekonomiku? Šeit vairāk ir runa par mūsu zemnieku godprātīgu attieksmi pret likumā noteikto, domājam vienas dienas ietvaros – kamēr mani nedzenā, tikmēr varu nemaksāt! Visās ES valstīs ir noteikta vienota sistēma un katram lauksaimniekam ir jāatskaitās par pasražoto sēklas daudzumu savā saimniecībā un apsētajām platībām ar noteikto šķirni. Ja arī Latvijā būtu sakārtota sistēma, kur, deklarējot platības LAD, būtu jānorāda ne tikai audzētā suga, bet arī šķirne, būtu daudz vienkāršāk sakārtot šo sistēmu attiecībā uz autoratlīdzībām. Virzībā uz Zaļo kursu un citām izmaiņām ļoti būtiska kļūst tieši audzētā šķirne – kurai ir veikti pētījumi, kuras ir izturīgākas pret slimībām, ir piemērotas audzēšanai ar mazākām mēslojuma devām un augu aizsardzības līdzekļu (AAL) lietošanu. Viennozīmīgi šķirnes aspekts katrai sugai kļūst aizvien svarīgāks. ES lielie selekcionāri domā par hibrīdiem, un tie visi ir veidoti ar lielāku slimībizturību, augstāku potenciālo ražību nekā linijšķirnes. Hibrīdos ir iestrādātas arī citas īpašības, lai būtu iespējami lielāka pievienotā vērtība un būtu mazāk jālieto sintētisko produktu. Bet hibrīdās šķirnes nav paredzētas pašu pavairošanai – jau nākamajā pavairošanas gadā tās skaldās un zaudē savas īpašības. Selekcionāru kompānijas ar hibrīdo šķirņu veidošanu ne tikai saīsina jaunu

potenciālu šķirņu radišanas laiku, bet arī risina ar selekcionāru atlīdzību nomaksu saistītos jautājumus – sēklu nepieciešams atjaunot katru gadu un nav jāuztraucas par atlīdzību ievākšanu no lauksaimniekiem par to pavairošanu. Šobrīd hibrīdās šķirnes plašāk tiek izmantotas rapšiem un ziemas rudziem, bet pamazām tās tiek veidotas visām galvenajām lauksaimniecības sugām. Atkal atgriežamies pie jautājumiem – vai trīs eiro par hektāru ir liela nauda un vai tā būtu tikai normāla maksa par augstas kvalitātes šķirnes sēklas izmantošanu, no tās gūstot peļņu saimniecībai?

Dz. J.: – Trīs eiro par ha ir autoratlīdzības maksājums par pasražoto sēklu izmantošanu sējai. Profesionālajiem graudaudzētājiem ražošanas pašizmaksa viena hektāra apstrādei jau ir nedaudz vairāk nekā 1000 eiro un papildu 3 eiro/ha nav liela izmaksu pozīcija.

A. R-Ā.: – Autoratlīdzības ir svarīgas jauno šķirņu veidošanā Latvijā un arī citās ES valstīs. Latvijā šis atbalsts selekcijai ir ļoti niecīgs no tā, kas būtu nepieciešams efektīvam darbam. Jaunas šķirnes izveides izmaksas ES ir vidēji pāris miljonu eiro. Ar hibrīdiem darbojoties un lietojot jaunās metodes, šķirnes

DZ. JAKS: – NELEGĀLĀS SĒKLU TIRDZNIECĪBAS APKARO- ŠANA UN SELEKCIONĀRU ATLĪDZĪBU MAKSĀŠANAS SISTĒMAS SAKĀRTOŠANA NĀKTU PAR LABU LATVIJAS LAUKSAIMNIE- KIEM, NODROŠINOT JAU- NĀKAJĀM PRASĪBĀM ATBILSTOŠU ŠĶIRŅU UN AUGSTAS KVALITĀTES SĒKLU PIEGĀDI.

I. MUCENIECE: – BŪTU LIELISKI, JA LIKUMDEVĒJS ARĪ NEZI- NĀMAS IZCELSMES PĀRTI- KAS GRAUDU SĒJU ATZĪ- TU PAR PĀRKĀPUMU.

izveides process ir nedaudz paātrināts. Nu jau graudaugiem tas ir saīsināts līdz 7 gadiem, kartupeļiem – līdz 8 gadiem. Arī Agroresursu un ekonomikas institūta Stendes pētniecības centrā cenšas saīsināt šķirņu izveides laiku, izmantojot specializētas siltumnīcas, ievācot līdz pat trim ražām gadā. Rēķiniet, cik patlaban maksā siltumnīcas uzturēšana un citas izmaksas! Latvijai salīdzinājumā ar citām valstīm, daļēji arī zemo selekcionāra atlīdzību nomaksas dēļ, selekcijai naudas ir daudz mazāk. Patlaban Latvijā selekcija balstās uz entuziastu darbu, strādā ļoti labi selekcionāri, tostarp Vija Strazdiņa, Sanita Zute, Linda Legzdiņa un vēl daudzi citi. Viņi ir sava darba fanātiski piekritēji un darbojas idejas vārdā.

Dz. J.: – Latvijā ir ļoti liels nesertificēto sēkļu daudzums. Intensīvās lauksaimniecības valstīs, piemēram, Dānijā un Zviedrijā, sējai izmantoto sertificēto graudaugu sēkļu īpatsvars ir 70–80%, Latvijā šis rādītājs nav pat 15%. Tātad 85% sējplatību izmantojam nesertificētās sēklas. Redzam, ka pārliecinoši lielāko daļu sēkļu ražo uz vietas saimniecībās, tāpēc vēl jo būtiskāki ir tieši lauksaimnieku veiktie autoratlīdzību maksājumi selekcionāram. Daudzas saimniecības dažādu iemeslu dēļ nevēlas sniegt informāciju par audzētājam šķirnēm. Protams, tie galvenokārt ir ekonomiski iemesli – neviens nevēlas maksāt, ja var nemaksāt.

Sarunās ar lauksaimniekiem nereti dzirdam, ka sēkla sējai iegādāta vai iemainīta no kaimiņa vai kāda cita lauksaimnieka un par sēklas šķirnes izcelsmi nekas nav zināms.

Sēkļu un šķirņu aprites likums aizliedz tirgoties ar nesertificētu sējas materiālu. Ja kāds to dara, viņš pārkāpj šā likuma normas. Tomēr portālā *ss.com* gadiem ilgi publicē sludinājumus par nesertificētu sēkļu pārdošanu – acimredzot atbildīgo kontrolējošo iestāžu iespējas ir nepietiekamas, lai efektīvi pret to cīnītos, brīdinātu un arī sodītu likumpārkāpējus. VAAD nodarbojas ar sertificētu sēkļu kvalitātes un tirdzniecības noteikumu kontroli, bet nesertificētās sēklas aprite no saimniecības uz saimniecību tiek uzraudzīta pamatā tikai sūdzību gadījumos.

I. M.: – Pērn VAAD zvanīja uz portālā *ss.com* norādītajiem tālruņa numuriem, es arī iesaistījos šajā darbā. Sludinājumos ir skaidri uzrakstīts, ka pārdod nesertificētu sēklas materiālu, un nosaukta konkrēta šķirne. Zvanīju un lūdzu pārdevējus izņemt sludinājumu, jo tas ir likuma pārkāpums. Citi saimnieki kļūdu atzina, citi teica, ka paši saražoja un darīs, ko vēlas. Rakstīju *ss.com*, piesaucu konkrētus likuma pantus, tomēr man neatbildēja un sludinājumu neizņēma.

Dz. J.: – Izpratne rastos daudz labāk, ja par Sēkļu un šķirņu aprites likuma pārkāpšanu šos pārdevējus sauktu pie atbildības. Jāsaprot, ka nelegālās sēkļu tirdzniecības apkarošana un selekcionāru atlīdzību maksāšanas sistēmas sakārtošana nāktu par labu Latvijas lauksaimniekiem, nodrošinot jaunākajām prasībām atbilstošu šķirņu un augstas kvalitātes sēkļu piegādi.

I. M.: – Šā iemesla dēļ VAAD elektroniskās Lauksaimniecībā izmantojamās zemes pārvaldības sistēma, kas no nākamā gada būs obligāta jaunās KLP ekoshēmu un *Agrovides* pasākumu ietvaros, būtu lieliska iespēja kontrolējošajām institūcijām sekot līdz sēkļu aprītei, jo cita starpā lauksaimniekiem būs sistēmā jāievada informācija arī par sējai izmantoto sēkļu. Tas būtu žests no kontrolējošajām iestādēm, ka ir jāzina informācija par sēto šķirni, ir jāglabā sēklas pirkuma dokumenti, sēklai ir jābūt izsekojamai. Tā ir likuma prasība, nevis kāda iegriba. Kontrolējošajām institūcijām būtu jāparāda, ka sēkļu aprīte ir kontrolējama, ka pelēkais tirgus vai nelikumīga nezināmas izcelsmes sēkļu aprīte starp saimniecībām nav akceptējama. Dažkārt pietiek, ja cilvēkiem pauž attieksmi. Tas ir līdzīgi, kā notika ar Krievijas televīzijas kanāliem – ar šo samezglpojumu nevarēja cīnīties tik ilgi, līdz likumā ierakstīja nosacījumu, ka arī patēriņš ir pārkāpums. Būtu lieliski, ja likumdevējs arī nezināmas izcelsmes pārtikas graudu sēju atzītu par pārkāpumu. Lauksaimnieks ir atbildīgs par to, ka izvazā grūti apkarojamas vai karantīnas nezāles un, sējot nezināmas izcelsmes un kvalitātes sēkļu, viņam būs vēl vairāk jālieto AAL, jācinās ar nezālēm, slimībām

utt. Rezultāts būs lielāks ūdens un zemes piesārņojums. Bet tā nav tikai tava zeme, tavs piesārņojums.

– Par cik ataudzējumiem ir jāmaksā selekcionāru autoratlīdzība?

A. R.–Ā.: – Tik ilgi, kamēr šķirne ir aizsargāta. Jaunai šķirnei var reģistrēt selekcionāra tiesību aizsardzību kādas noteiktas valsts vai kopējai ES teritorijai. Aizsardzības periodu selekcionārs var lūgt uzturēt līdz 25 gadiem. Paralēli šķirnes var reģistrēt ES kopējā Augu šķirņu katalogā, kas vienlaikus dod atļauju uzsākt šķirnes sēklkopību jebkurā ES valstī. Katrai šķirnei aizsardzībai nav jābūt katrā dalībvalstī, jo ES kopējā tirgū pastāv arī kopējā aizsardzība. Kad nebijām ES dalībvalsts, darbojās citi likumi. Patlaban Latvijai ir saistošas visas ES direktīvas. Ir duālā situācija – zemnieks vēlas dārgās, vērtīgās un visaugstākajās šķirnes, tomēr nevēlas maksāt autoratlīdzību. Dzīvojot vēlamies pēc Eiropas izpratnes, tomēr maksāt gribam saskaņā ar aizvēsturisku domāšanu.

Starp sertificēto sēkļu audzētājiem un selekcionāru darbojas licences līgumi, tos reģistrē VAAD, un šo reģistrēšanu sēklkopībā apiet nav iespējams. Pārējos gadījumos starp lauksaimnieku un selekcionāru nav šīs atgriezeniskās saites, nav zināms, kādu sēkļu un kādu šķirni lauksaimnieks sēj. Lietuvā, arī Polijā, iesniedzot pieteikumu ES platību maksājumu saņemšanai, saimnieki līdztekus sugas nosaukumam norāda arī šķirni. Latvijā pietiek vien ar audzētās sugas norādīšanu. Piemēram, ziemas kvieši vai auzas, nenorādot

S. ZUTE: – VAI MĒS PAĻAUJAMIES TIKAI UZ LIELO GLOBĀLO TIRGUS PARTNERU PIEDĀ- VĀJUMU VAI ARĪ SPĒJAM RADĪT PAŠI UN SAGLABĀ- JAM SAVU IDENTITĀTI?

šķirni. Tā arī ir vislielākā problēma, ka mums sēklām nav izsekojamības. Graudu pārstrādes uzņēmumi pirms vairākiem gadiem vērsa uzmanību, ka atvestie rudzu graudi nezin kāpēc ir no pelēkiem kļuvuši par baltiem. Kā graudi pēkšņi varēja mainīt krāsu? Kad sāka pētīt iemeslus, izrādījās, ka mūsu ļoti zinošais lauksaimnieks hibrīdos rudzus ir pārsējis vairākus gadus. Hibrīdajiem rudziem (tāpat rapšiem, kviešiem, miežiem un citām sugām, kurām ir hibrīdās šķirnes) ik gadu ir jāpērk jauns sēklas materiāls, tomēr saimnieks to nav darijis. Tādējādi šķirnē ir notikusi genotipa skaldīšanās, kas izpaudās kā izmainīta graudu krāsa. Un viss lielā mērā ir saistīts ar autoratlīdzību.

– Kā Latvijā izveidojušos situāciju vērtē selekcionāri?

S. Zute: – Par naudu bez pārtraukuma runāt ir nedaudz pazemojoši. No viena skatpunkta, tā ir nepieciešama, no cita skatpunkta – visu laiku stāstot, ka tās pietrūkst, arī kļūst neomulīgi. Protams, naudas nekad nepietiek, bet nauda arī rada naudu. Finansējuma piesaistē jautājums bieži ir par to, vai selekcija ir zinātne vai bizness. Ne jau par velti Eiropā lielākā daļa selekcijas kompāniju nenodarbojas tikai ar tūru selekciju. Tās galvenokārt ir nopirkuši, pārņēmuši dažādi AAL ražotāji, agroķīmijas firmas, farmācijas uzņēmumi, lielie ķīmijas konglomerāti, kas vienlaikus veido tehnoloģijas, un šķirne ir viens no jauno tehnoloģiju elementiem. Kad izveido šķirni, tai izveido arī specifisku audzēšanas tehnoloģiju. Piemērs ir *clearfield* rapši – šķirnei ir noteiktas īpašības, un nepieciešams lietot AAL ar noteiktām īpašībām, tā pārdo dot lauksaimniekam komplektu, ko viņam teorētiski ir ļoti viegli lietot, bet vienlaikus viņš ir cieši piesaistīts šai kompānijai, jo citas audzēšanas receptes nav efektīvas. Tas ir ceļš, kurp selekcija kā bizness ir gājusi.

– Cik lielu atbalstu Latvijas selekcionāri saņem no valsts?

– Zemkopības ministrija (ZM) selekcijas nozarei kopš

2019. gada piešķir 500 000 eiro gadā no valsts subsīdiju groza, tostarp AREI kā lielākā laukaugu selekcionāru kopa saņem 300 000 eiro. Izmaksas kāpj, ir valdības lēmumi par minimālās algas pieaugumu, visi vēlamies dzīvot labāk. Arī mūsu darbinieki to pieprasa un ir pelnījuši. Zinām, kas notiek ar enerģijas un visām pārējām izmaksām, tomēr ZM patlaban nesola vairāk kā 0,5 miljonus uz visiem Latvijas selekcionāriem. Tas nozīmē, ka selekcionāriem pašiem ir jālemj, ko viņi var vai nevar atļauties darīt. Aprēķins ir ļoti vienkāršs – vai nu atrodam finansējumu savām darbībām, vai darbības kādā virzienā ir jāpārtrauc. Tas ir ļoti nopietns jautājums. Latvijā mēs neesam tikai selekcionāri, esam arī pētnieki, tāpēc bieži naudu selekcijai un šķirņu uzturēšanai nopelnām arī ar citiem projektiem. Visus 30 gadus, kopš strādāju Stendes pētniecības centrā, pētniecībā ir notikusi virzība uz finansējuma piesaisti pamatā tikai no konkursa kārtībā iegūtiem projektiem, kas diemžēl visbiežāk ir īstermiņa – divu, trīs, maksimums četru gadu – plānojums. Tas ir absolūtā pretrunā ar selekciju kā ar procesu, jo selekcija ir veiksmīga vien tad, ja process ir nepārtraukts un var iziet pilnu ciklu, kas bieži ilgst vairāk nekā 10–12 gadu. Lai kādas sugas selekcijas programma būtu sekmīga, vispirms jāiegulda un tikai tad nauda nāk atpakaļ. Tāpēc ik gadu veicam jaunus krustojumus, vērtējam, brāķējam un atlasām visperspektīvāko, ko piedāvāt oficiālajiem šķirņu testiem, cerot uz pozitīvu rezultātu, lai vēl pēc 2–3 gadiem reģistrētu jaunu šķirni. Jo mazāk ieguldām, jo lēnāk notiek jauno šķirņu ieguves process. Lai atlasītu vienu ideālo šķirni, dažkārt ir jānovērtē desmitiem tūkstošu liniju. Mēs ar krustojumiem provocējam dabu parādīt sugas lielo daudzveidību, kurā selekcionāram ir jāatrod tieši tas, kas šajā brīdī atbilst tirgus vajadzībām un prasībām. Genotipu daudzveidība ir tikai tik liela, cik daudz cilvēki var atļauties pie tās izveides strādāt,

cik daudz finansējuma var ieguldīt šajā procesā. Varētu likties, ka patlaban selekcijai visi ceļi vaļā, ir iespējas parādīt savu varēšanu, ir pat ES līmeņa dokumentos uzsverts, ka ir jāiegulda selekcijā, lai varētu lauksaimniekus pietuvināt Zaļā kursa mērķu sasniegšanai. Ja šobrīd neredzam iespēju selekcijā ieguldīt, tad, visticamāk, izaugsme nebūs arī pēc desmit gadiem. Latvijā redzam salīdzinoši lielu šķirņu piedāvājumu no citām ES dalībvalstīm. Mums kādas šķirnes der, kādas neder. Lauksaimnieki paši eksperimentē, vērtē, dažreiz viņas, šķirnes mainās, un, iespējams, pat neatceramies to šķirņu nosaukumus, kas bija pirms pāris gadiem. Arī šīs aktivitātes apmaksājam ar mūsu lauksaimnieku naudu.

Vai Latvija ir tik bagāta, lai varētu atļauties uzturēt savas selekcijas programmas? Un, ja selekciju valsts uztur, cik tā ir efektīva? Daudzās valstīs selekcijas programmas ir privātas un no daudzu mazāk audzēto sugu selekcijas privātais sektors atsakās lielo izmaksu dēļ. Bet tas ir arī drauds daudzveidībai lauksaimniecībā noteiktos reģionos. Tas tāds dilemmisks jautājums – vai mēs ļaunajam tikai uz lielo globālo tirgus partneru piedāvājumu

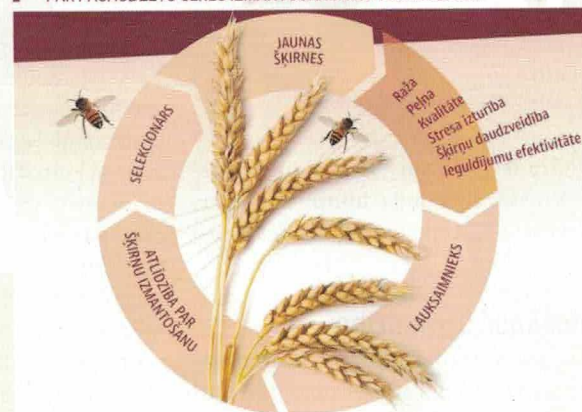
vai arī spējam radīt paši un saglabājam savu identitāti? Karš Ukrainā rāda, ka globālajā tirgū esam diezgan trausli un ir labi, ka kādā jomā varam paļauties arī uz saviem spēkiem.

Mūsu vēlēšanās ir lielāka nekā mūsu varēšana, tāpēc neesmu tik optimistiska, lai cerētu, ka pēkšņi selekcijai būs labs finansējums. Mēs vairāk ceram, ka šo vajadzību pēc selekcijas paudīs paši uzņēmēji. Pateicoties LPKS VAKS, Latvijā ir atgriezies lauka pupu selekcija, AS *Dobeles dzirnavnieks* ir īpaša interese par cieto kviešu selekciju – neviena Eiropas valsts nespēj radīt šīs sugas šķirni Latvijas apstākļiem, jo šajā zonā līdz šim tā nav audzēta. Tā ir suga, par kuras audzēšanas perspektīvu pirms gadiem desmit neviens nedomāja.

Selekcijas programmas būs efektīvas un spēcīgas, tikai cieši sadarbojoties selekcionāriem, privātajam sektoram – uzņēmējiem, lauksaimniekiem – un publiskajam sektoram, apzinoties nozares valstiskās intereses. Par šķirņu pieejamību, mainību, izmantošanas veiksmēm un neveiksmēm vienmēr maksā lauksaimnieks pats. Ja būsim gudri saimnieki, būsim spēcīgi arī selekcijā un sēklkopībā. **a**

CIENĪJAMO LAUKSAIMNIEK, AIZPILDI INFORMĀCIJAS PIEPRASĪJUMU

PAR PAŠAUDZĒTU SĒKLU IZMANTOŠANU SAVĀ SAIMNIECĪBĀ

NOMAKSĀTĀ ŠKIRNES AUTORATLĪDZĪBA IR JŪSU DEVUMS JAUNU ŠKIRŅU SELEKCIJAI UN IEGULDĪJUMS ARĪ JŪSU SAIMNIECĪBĀ

VAIRĀK INFORMĀCIJAS WWW.SEKLAUDZETAJILV

LATVIJAS
SĒKLAUDZĒTĀJU
ASOCIĀCIJA